

МОДЕЛ НА КРАТКОСРОЧНА СОЦИАЛНА РАБОТА СЪС СЕМЕЙСТВА С ДЕЦА В РИСК И ДЕЦА С УВРЕЖДАНИЯ

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият Модел на краткосрочна социална работа със семейства с деца в риск и деца с увреждания е разработен за целите на проект „Ние сме мрежата”, осъществяван от Фондация „Институт за социални услуги в общността” и Сдружение „Алтернативи”, с подкрепата на Фондация „Лале” и Фондация „Оук”. Проектът цели да мобилизира обществените и професионалните ресурси в община Айтос за инициране и предоставяне на ранна подкрепа на семейства с деца в риск от местна мрежа от специалисти (лични лекари, психолози, полицаи, обществени възпитатели, педагози) и хора от малката общност (членове на разширеното семейство, съседи, приятели). Проектът е част от Програмата за подкрепа за деца и семейства в общността с цел превенция на настаняването в институции и работи в подкрепа на правото и ценността всяко дете да получава необходимите грижи в семейна среда.

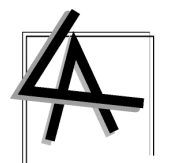
Моделът съдържа следните пет части:

- Контекст на модела на краткосрочна социална работа със семейства с деца в риск и деца с увреждания.
- Същност на краткосрочната социална работа със семейства
- Методи на краткосрочна социална работа със семейства
- Методи на краткосрочна социална работа с подкрепящата мрежа
- Приложение с инструменти на краткосрочна социална работа.

Моделът се предоставя за работа на екипа по проекта и мрежата от подкрепящи специалисти и хора от общността, които работят пряко с бенефициентите - семейства с деца в риск и деца с увреждания.

Моделът, както и цялостната работа на екипа по проекта, се основава на принципите на финансиращите организации и на общите ни убеждения, че:

- Всеки възрастен трябва да разпознава рисковете в живота на едно дете – риск от отпадане от училище, увреждане, загуба, изоставяне, negliжиране, насилие, бедност.
- Всяко дете в риск има право на подкрепа, за да развива потенциала си.
- Детето, което живее в риск, се нуждае от своевременна професионална подкрепа и подкрепа от близки хора.
- Родителите и другите лица, оказващи грижи за детето, са най-важните хора в живота му.
- Родителите и близките на детето в риск също имат нужда от своевременна подкрепа – професионална подкрепа и подкрепа от близки хора в общността.

I. КОНТЕКСТ НА МОДЕЛА НА КРАТКОСРОЧНА СОЦИАЛНА РАБОТА СЪС СЕМЕЙСТВА С ДЕЦА В РИСК И ДЕЦА С УВРЕЖДЕНИЯ

Настоящият модел на краткосрочна социална работа със семейства с деца в риск от социално изключване и деца с увреждания е разработен на основата на краткосрочния ориентиран към решение подход в консултирането и психотерапията.

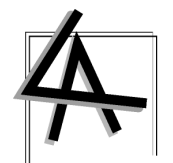
Подходът е развит от Стив де Шейзър (Steve de Shazer) и Инсу Ким Берг (Insoo Kim Berg) през 1982 г. и има за цел:

- да развие прагматичен подход в психотерапията, който да води до бърза и видима промяна;
- да изведе активните компоненти в психотерапията, които да бъдат преподавани и изучавани;
- да проведе клинични проучвания в терапевтичната практика посредством въвеждане и оценка на резултатите от подхода.

Ключовите принципи, формулирани от Стив де Шейзър и Инсу Ким Берг, са:

- Малките стъпки водят до голяма промяна.
- Бъдещето се създава и договаря.
- Решението не е непременно свързано с проблема.
- Езикът на решението е различен от езика на проблема.
- Промяната е неотменна и трябва да се открие, проблемите не се случват през цялото време.
- С всеки клиент може да се сътрудничи.
- Ако нещо не е развалено, не го поправяй.
- Ако нещо работи, продължавай да го ползваш.
- Ако нещо не работи, направи нещо различно (не опитвай да го правиш по потвърден начин, спри да го правиш и направи нещо ново).

В САЩ и Европа подходът има широко приложение в:

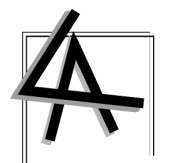

- социалната работа;
- традиционната психотерапия;
- фамилната терапия и терапия на двойката;
- работа със зависимости;
- работа с домашно насилие;
- образователната система, с фокус върху взаимодействието училище – родители;
- здравната система, с фокус върху взаимодействието лекар – пациент;
- пенитенциарната система, при взаимодействието между социалните работници и лицата, изтърпяващи наказание.

В България подходът се прилага приоритетно в психотерапевтичната практика за работа със семейства и личности.

Подходът се различава от разпространените дълбинни терапевтични подходи, които се фокусират върху проблема на клиента и върху възможните причини, които са го породили. Той е ориентиран към силните страни на личността, към натрупания положителен опит за справяне с риска и затрудненията и към положителните изключения от повтарящите се трудности. По своята същност подходът е близък до метода на резилианс (метод на откриване на силните страни на клиента).

Подходът е изключително полезен в работата с деца с увреждане, с цел работа отвъд увреждането, по посока подобряване на собствените възможности на детето и подобряване на средата, в която то живее.

II. СЪЩНОСТ НА КРАТКОСРОЧНАТА СОЦИАЛНА РАБОТА СЪС СЕМЕЙСТВА

1. Цел на краткосрочната социална работа

Краткосрочната социална работа със семейства е професионална консултативна работа с членовете на семейството и с неговото обкръжение, с цел:

- изследване, планиране и постигане на значими краткосрочни цели на развитието на детето;
- планиране и предоставяне на подкрепа на семейството от мрежа от специалисти и близки хора от обкръжението за постигане на тези цели.

2. Участници в краткосрочната социална работа

Настоящият модел на краткосрочна социална работа включва:

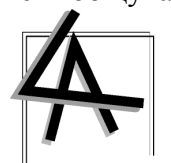
- детето в риск или с увреждане (в ролята на клиент);
- родителите на детето (в ролята на клиент);
- близки хора на семейството (в ролята на подкрепящи дейностите за справяне с риска за детето и семейството);
- специалисти от общността – лекар, учител, психолог, полицаи, др. (в ролята на подкрепящи дейностите за развитие на детето);
- консултативния екип – социален работник, психолог, педагог (в ролята на предоставящи подкрепа и водещи на краткосрочната социална работа).

3. Продължителност и обхват на краткосрочната социална работа

Европейската социална практика разпознава няколко основни области на живот, в които всяко дете се нуждае от подкрепа, а именно:

- жизнена среда;
- семейни и социални взаимоотношения;
- поведение и социално участие;
- здраве;
- образование;
- идентичност и грижа за себе си.

Социалната работа е насочена към подкрепа на всяко дете в риск от социално изключване или дете с увреждане да постига успешно задачите на развитието си – физическо, психическо, личностово и социално развитие. Подобен успех трябва да бъде очакван, планиран, наблюдаван и оценяван, независимо от неблагоприятните фактори за детето. Това е ролята на социалните работници, които трябва да „превеждат” на позитивен и разбираем език трудностите, които среща детето или ограниченията, които произтичат от увреждането му. Социалните работници са тези, които разпознават успехите в общуването

на детето с аутизъм, те са тези, които говорят за здравето на детето, когато то боледува от неизлечима болест. В краткосрочната социална работа тези цели се постигат с поставянето на задачи, фокусирани върху силните страни на детето, като всеки напредък или запазване на благоприятното състояние се назовава, споделя с близките и трансферира към други области от живота на детето. В този смисъл обхвата на социалната работа е толкова широк или фокусиран, колкото са широки или фокусирани силните страни на детето и подкрепата на средата му. На тази основа социалната работа се договаря с родителите и с детето, така че да затвърждава постиженията му, да ги увеличава и разширява във всички възможни области на живот.

За целите на работата по проекта „Ние сме мрежата” и прилагането на модела в практиката, краткосрочната социална работа включва:

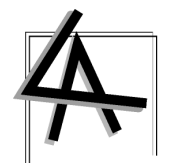
- Консултация за оценка на потребностите и ресурсите на детето (с продължителност между 30-60 мин., в зависимост от възрастта на детето);
- Консултация с родителите на детето за обсъждане на резултатите от оценката, формулиране на краткосрочни цели на развитието на детето и договаряне на индивидуален план за подкрепа с конкретни дейности (с продължителност 60 мин.);
- Периодични седмични консултации със семейството за провеждане на индивидуална краткосрочна социална работа и проследяване на дейностите и резултатите (една-две консултации седмично в зависимост от заявените потребности и договор със семейството, с продължителност 60 мин.) – за семействата с по-голям собствен ресурс за справяне с риска;
- Периодични срещи за краткосрочна социална работа с подкрепящата мрежа на семействата с по-малък собствен ресурс (веднъж месечно). Срещите имат специфични цели (първа среща - за представяне на плана за подкрепа на детето и семейството; последващи срещи – за проследяване на дейностите, включени в плана и резултатите от тях, др.). Целите са описани по-детайлно в частта за социална работа с подкрепящата мрежа.

Целите, дейностите, участниците, честотата, продължителността и времето за консултиране се договарят между конкретното семейство и консултантския екип. Членовете на подкрепящата мрежа участват в зависимост от потребностите от подкрепа на детето и семейството.

4. Процес на краткосрочна социална работа

Цялостният процес на краткосрочна социална работа има обща рамка с четири основни етапа на интервенция (независимо от профила на клиента, неговите потребности и необходимия брой консултации), а именно:

- Етап I: Формулиране/ изясняване на специфичната криза, на потребностите и ресурсите на клиента, свързани с нея;

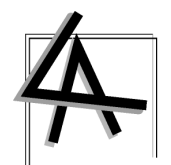
- Етап II: Определяне на целите на клиента: насочване на клиента към възможни решения на проблема/ кризата, преход от оплакване към решение, свързано със задачите на развитие (здраве, образование, социално взаимодействие, идентичност, др.);
- Етап III: Осъществяване на интервенцията - оценка на живота на клиента преди кризата, формулиране на специфични цели на консултирането, планиране и осъществяване на стъпки на клиента за постигане на тези цели;
- Етап IV: Прекратяване на интервенцията (при прогрес в постигането на планираните цели). Този етап настъпва при постигане на договорените цели на консултирането и поне част от целите на развитие на клиента.

Всеки етап се характеризира с различна цел, степен на активност на клиента и техники на интервенция, които могат да се представят накратко в следната последователност.

Етап I се характеризира с по-голяма активност на клиента. Консултантът може да задава въпроси, с които изяснява по-детайлно ситуацията, без да ограничава клиента в изказа или да го насочва към някаква отделна част на проблема. Описанието на клиента дава информация за неговото състояние, потребности, мотивация за развитие, рефлексията върху проблема, стила на общуване и организиране на деня и живота и т.н.

Етап II има за цел формулирането на цели на развитие на клиента. Целите трябва да са:

Ясни и видими цели		
По-скоро малки, ограничени и конкретни цели, а не общи и широкообхватни		
Описват се в специфични и конкретни поведенчески понятия (напр. да разговаря с родителите, да чете, да играе с дреги деца, др.)	Описват се като „начало на нещо”, а не „край на нещо” (напр. да започне да пише домашните си самостоятелно)	Описват се по-скоро като „присъствие”, отколкото като „отсъствие” на нещо (напр. да се научи да разпознава гнева си и да го насочва към някакво действие)
Цели, формулирани като важна и отговорна работа		
Целите са реалистични и изпълними от клиентите в краткосрочен план и в дългосрочен план		

Етап III включва цялостната работа на консултанта, насочена към промяна на ситуацията на клиента. Консултантът ползва различни техники, които могат да се ползват в определена последователност, например:

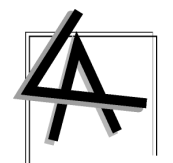
- въпрос за изключение (кога няма проблем – самосбъдващо се пророчество);
- въпроси за скалиране (скалиране на ситуацията, за да се види как се възприема проблема от другите хора наоколо);
- въпрос чудо (за визуализация на целта);
- въпроси за скалиране (скалиране на поведението на клиента за това колко близо е до постигането на целта и какво трябва да бъде поведението, за да се качи една степен по-високо в скалата, др.);
- комплименти за справянето с проблема и ситуацията;
- поставяне на задачи за домашна работа на клиента (в зависимост от типа клиент).

Част от техниките могат да се ползват без строга последователност и в целия процес на консултиране, например езикова игра за преформулиране на проблема в цел, преформулиране на проблема в друго понятие с временен характер – трудност, ситуация, моментен сблъсък и т.н. .

Етап IV осигурява край на съвместната работа. Той настъпва, когато е постигната целта на консултиране, формулирана в първата сесия или доразвита в хода на консултиране или когато е постигнат напредък към целта и клиентът може да продължи сам напред. Консултантът отваря възможност клиентът да се обади и да сподели за напредъка, който е постигнал след края на интервенцията, като заедно определят времето за обаждане - след месец или два, др.

Тъй като целта на консултанта е да помогне на клиента да постигне удовлетворяващ го живот, последващите сесии започват с въпроса „Какво беше по-добре?“ Ако е имало подобрения, дори и за много кратко време, те се проучват много старателно – какво беше различното, кой забеляза промяната, как се случи, какви силни страни и ресурси и привлякъл клиентът, за да повлияе върху промяната и каква ще бъде следващата малка стъпка, за да промени промяната. На помощ идват въпросите за скалиране.

Ако ситуацията е преодоляна, консултантът проявява интерес как клиентът се е справил и какво е направил, така че да повлияе върху нея. Много често клиентът е постигнал успех, без да го забележи, поради огромното внимание към самия проблем. Той може даже да има усещането, че нещата са се влошили, поради цялостната промяна и

недоверието в себе си. Консултантът проучва детайлно промяната и как тя влияе не само върху клиента, но и върху неговите близки.

5. Методи на краткосрочна социална работа

Консултантският екип прилага разнообразни консултативни методи:

- интервю;
- техники за проучване на потребности, интереси, ценности;
- техники за оценка на алтернативи и решения;
- скали за самооценка;
- техники за планиране;
- въпроси за справяне;
- търсене на изключения;
- въпроси за оценка;
- техники за обратна връзка, др.

Част от методите и инструментите са представени в частта с приложения.

6. Роля на консултантския екип

Консултантският екип включва социален работник, психолог, педагог и консултант методически продукти.

Консултантите подкрепят клиентите (дете и семейство) в:

- анализа на потребностите и ресурсите им;
- преформулирането на потребностите и рисковете като цели на развитие;
- разработването на алтернативни решения за удовлетворяването на потребностите и справянето с риска;
- в планиране на конкретни стъпки, които детето и семейството предприемат сами или с помощта на консултанта и на подкрепящата ги мрежа;
- структурирането на всички стъпки в логичен и координиран процес на подкрепа.

Консултантите работят с подкрепящата мрежа, като мотивират членовете ѝ да наблюдават силните страни на детето, да подкрепят целите му и да допринасят за постигането им с конкретни ангажменти (участие в срещи, проследяване на прогреса, подкрепа за образование, обучение, заетост, разширяване на социалната мрежа, логистична подкрепа).

Консултантският екип разпределя отговорностите си, така че да има един водещ случая социален работник, който работи пряко с детето и със семейството (оценка на потребностите, разработване на индивидуален план, обратна връзка за напредъка и анализ на постигнатите резултати). Останалите членове на екипа предоставят консултативна подкрепа на семейството (според квалификацията си), организират мрежата и координират дейностите в подкрепа на детето и семейството. Консултантът методически продукти разработва методологията на подкрепата и конкретните инструменти за планиране, предоставяне, оценка и анализ на процеса и резултатите.

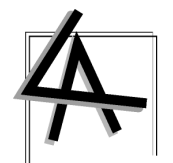
7. Роля на клиентите

Детето и семейството (на нивото на своето развитие, с помощта на консултантите) активно анализират собствените потребности, търсят възможни решения, развиват ресурсите си, предприемат активни стъпки, оценяват ги и дават обратна връзка на консултантите за постигнатите резултати. Клиентите са равнопоставени на консултантите, договарят целите и продължителността на консултиране и вземат решения за дейностите в подкрепа на развитието на детето.

8. „Типове” клиенти

Хората развиват в различна степен уменията за проучване на надеждите и постиженията. В зависимост от тази степен, краткосрочният подход разпознава различни „типове” клиенти - купувач, оплаквач или наблюдател. В зависимост от разпознатия тип клиент (в повечето случаи – родителят/ родителите), консултантите договарят различен тип индивидуални задачи, а именно:

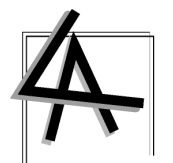
- **“Купувач”** е клиент, който има ясна цел за постигане (например, детето да тръгне на училище), вижда силните страни на детето, свързани с тази цел, вижда изключения от проблема и е готов да прави конкретни неща за постигане на промяна. С такъв клиент се договаря задача да продължи да прави нещата, които работят (ако има изключения на проблема) или да пробва нещо различно (ако изключенията са неосъзнати или случайни). Добре е задачата да се формулира като „експеримент”, а не като нещо „завинаги”, за да провокираме мотивацията и насочим енергията към целта.
- **“Оплаквач”** е клиент, който иска да дискутира проблема, но няма необходимото желание да предприеме действие. Той няма ясна цел за постигане, не вижда никакви изключения на проблема и смята, че е пробвал всичко и нищо не работи. Дава се задача да мисли и да наблюдава. Акът на

представяне и обмисляне на нещо ново или различно понякога се оказва достатъчно силен за постигане на значимо различие.

- **“Наблюдател”** е клиентът, който идва по задължение. Той не смята, че има някакъв проблем и не знае защо е поканен на консултация (например заявителят е друг). Консултантът трябва да намери нещо в проблема, което е важно и за наблюдателя. Например, съпротивляващият се тийнейджър може да бъде предизвикан да „докаже” на учителя или на родителя, че той всъщност няма проблем. Накрая получава комплименти за справянето и за силните си страни, с ясното послание, че консултантът няма с какво да помогне.

Ако консултантите работят с двама родители, които са различен тип, се договарят и различен тип задачи, които взаимно да се допълват. Подобен е подходът и когато родителите и детето са различен тип (например, родителите са „купувачи”, а детето – „наблюдател”).

III. МЕТОДИ НА КРАТКОСРОЧНА СОЦИАЛНА РАБОТА СЪС СЕМЕЙСТВА

Краткосрочната социална работа със семейства включва индивидуална работа с детето и работа със семейството, насочена към проучване на потребностите и силните страни на детето и последваща работа за развитието на детето. Социалната работа включва следните методи:

- Оценка на потребностите от подкрепа на детето и на неговите силни страни.
- Разработване на индивидуален план за краткосрочна социална работа.
- Подкрепа на детето и семейството за изпълнение на индивидуалния план.
- Координиране на дейностите в подкрепа на детето и семейството, така че те да допринасят за общите цели на развитие.
- Обратна връзка от детето и семейството за напредъка и постиженията.
- Анализ на постигнатите резултати и подкрепа за тяхното трансфериране към други области на живот на детето, както и планиране и предприемане на допълнителни действия.

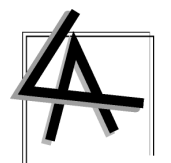
1. Оценка на потребностите от подкрепа

Оценката на потребностите на детето е процес на комуникация между социалния работник и детето, който включва проучване и анализ на широк кръг от въпроси в основните области на живот (в миналото и в актуалната ситуация) Между тях основните са:

- актуални цели на развитие на детето;
- потребности от подкрепа и силни страни по отношение на целите;
- минал успешен опит;
- мотивация за развитие;
- семейни традиции, ценности и цели;
- постижения в конкретна област;
- други благоприятни фактори в средата (ангажиран учител, подкрепящ съученик, желание за учене, др.).

Оценката на потребностите и силните страни се провежда и анализира посредством различни инструменти (интервю, въпросник, др.). В приложение са включени формат на интервю с родители (*Приложение 1*), формат на интервю с дете (*Приложение 2*) и въпросник за проучване на силните страни и потребностите на детето, превод и адаптация от английски език (*Приложение 3*).

Резултатите от оценката на потребностите от подкрепа се анализират и обобщават в ясно структуриран формат на работа (*Приложение 4*).

2. Индивидуален план за краткосрочна социална работа

Индивидуалният план за краткосрочна социална работа има за общата цел да подпомогне развитието на детето в основните области на живот, като предложи малки, ясни, видими за детето и родителите задачи, постижими в краткосрочен и в дългосрочен план. Той се разработва въз основа на проведената индивидуална оценка на потребностите от подкрепа на детето.

Индивидуалният план има следните задачи:

- а) да формулира ясни, конкретни и постижими цели на социална работа с детето, семейството и подкрепящата го мрежа;
- б) да планира конкретни дейности за постигане на целите;
- в) да изясни срокове, участници и отговорни лица за осъществяване на дейностите.

Изготвянето на индивидуалния план представлява процес на договаряне на целите, дейностите и очакваните резултати от планираната социална работа, проведен с участието на родителите/ законните представители на детето, представител на екипа, социален работник от О”ЗД” и детето (когато е приложимо).

Индивидуалният план се обсъжда на срещите на мрежата за подкрепа (когато е приложимо) и се допълва със срокове и конкретни отговорности на представители на мрежата.

Изготвеният индивидуален план представлява споразумение за предоставяне на услуги на детето съобразно неговите актуални потребности и ресурси и проследява неговото изпълнение. В тази връзка, той е не само план на развитието, но и договор за съвместни действия на семейството и подкрепящата мрежа, с ясни отговорности, срокове, очаквани резултати и мерки за управление на риска и за обратна връзка

Индивидуалният план включва следните компоненти:

- I. Обща информация (данни за детето, индивидуалния план и услугата)
- II. Цели на краткосрочна социална работа (в една или повече основни области на живот)
- III. Индивидуален план
 - Планирани дейности
 - Отговорни лица
 - Срокове на дейностите
 - Резултати
 - Управление на риска.

Детайлен формат на индивидуален план за краткосрочна социална работа е предоставен в *Приложение 5*.

3. Подкрепа на детето и семейството за изпълнение на индивидуалния план

След договаряне на индивидуалния план за краткосрочна социална работа, родителите поемат отговорността по изпълнението на задачите с детето в дома и през свободното време, а екипът – отговорността по предоставяне и координиране на професионалната подкрепа от специалисти (специалистите в консултантския екип и мрежата).

Изпълнението на индивидуалния план се проследява от водещия случая социален работник, с подкрепата на колегите му от консултантския екип. При забавяне на конкретни дейности, се анализират причините за това и се осъществяват конкретни стъпки за изпълнение на дейността. При навременно изпълнение на индивидуалния план също е добре също да има проучване - на силните страни на детето, на ресурсите на семейството и на външните благоприятни фактори. Въпросите „как”, „кога”, „къде”, „по какъв начин” подпомагат изясняването на постиженията и на възможни нови решения.

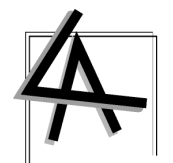
Изпълнението на индивидуалния план е сериозна и трудна „работа” за детето и семейството и трябва да се разпознава като такава, както от тях самите, така и от специалистите. Работата не е просто осъществяване на планирани задачи, тя е непрекъснато наблюдение и анализ, споделяне и ново планиране.

Договарят се методи и честота на периодична комуникация – например интервю или разговор по телефона поне веднъж седмично. Така родители и специалисти взаимно се информират за развитието на задачите, положителните резултати, разпознати нови ресурси или рискове.

4. Координиране на дейностите в подкрепа на детето и семейството

Координацията на всички дейности в подкрепа на детето има за цел те да бъдат планирани и осъществявани в последователност и взаимовръзка, произтичащи от задачите на развитието на детето и задачите за справяне с риска за него. Добрата координация се основава на:

- подреждането на задачите на детето и семейството по техния приоритет;
- съгласуване на дейностите по време и последователност;
- комуникация между семейството и специалистите.

Водещите въпроси за постигане на добра координация са по посока какво иска детето, как детето иска да се промени живота му, кога и къде се чувства добре и т.н.

Водещият случай социален работник следи за балансираното натоварване на детето и семейството с дейности, така че те да подкрепят основните му ежедневни занятия (посещение в детска градина, училище, дневен център, др.), а не да ги затрудняват или изместват.

Координацията се осъществява с помощта на индивидуалния план за краткосрочна социална работа. При необходимост, може да се направи седмичен график на дейностите в подкрепа на детето и семейството, който да бъде достъпен за целия консултантски екип. При интензивна работа с подкрепящата мрежа, графикът включва и дейностите със специалисти и близки от мрежата, така че задачите да бъдат балансирани, без риск от дублиране, прекомерно натоварване или, обратно, забавяне на дейностите.

5. Обратна връзка от детето и семейството за напредъка и постиженията

В повечето случаи семействата с дете в риск или с дете с увреждане не виждат нищо добро в живота си и нямат примери за постижения. В хода на консултативната работа, обаче, заедно с консултантите, те откриват „изключенията” и проучват какви ресурси стоят в основата им. Всяка консултация и друга подкрепяща дейност завършва с положителна обратна връзка относно конкретни постижения на детето (и родителите му), които го доближават до целта.

Обратната връзка е задължителен компонент от социалната работа и тя има няколко цели:

- да предложи метод за оценка на качеството на предоставената консултативна и друга подкрепа на детето и неговото семейство;
- да затвърди фокуса на социалната работа върху силните страни на детето и ресурсите на средата му;
- да предложи общ език и метод за положителна комуникация в края на всяка конкретна дейност в подкрепа на детето.

Обратна връзка дават както родителите, така и детето, в удобна и съобразена с възрастта му форма (*Приложение 6*). Обратна връзка дават и членовете на подкрепящата мрежа. Специалистите са обучени да дават положителна обратна връзка, която да отразява конкретни, видими, обективни успехи на детето (цяла седмица без отсъствия в училище, нов приятел, разговор с учител, самостоятелно изпълнена задача, др.). Те дават модел на наблюдение и оценка на родителите и детето, в който са важни постиженията и напредъка.

Ако обратната връзка не показва подобрене (в рамките на очакван период от време), може да се помисли за минимизиране или промяна на задачата. Решението се взема съвместно със семейството.

Информацията, предоставена от детето, родителите и специалистите се синтезира и включва в удобна форма към индивидуалния план (част „Обратна връзка”).

6. Анализ на постигнатите резултати и подкрепа за тяхното трансфериране към други области на живот на детето

Анализът на постигнатите резултати има няколко стъпки, известни в краткосрочната социална работа като:

- осветляване на постиженията;
- затвърждаване на постиженията (като планиран успех, а не случайност);
- трансфер на постиженията от областта, в която са постигнати, в друга близка област.

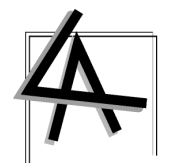
Осветляването има за цел да назове успеха в конкретни, описателни фрази, така че той да бъде разбран като успех от всички – от детето, от неговите родители, от специалистите, които работят с него. Това са фрази като:

- „става навреме и отива навреме в училище”;
- „разговаря с възрастни и поддържа зрителен контакт”;
- „храни се в планираното време” и др.

Затвърждаването на постиженията има за цел да предпази детето и хората около него от омаловажаване на постигнатото, от приемането на успеха като случайност или еднократен акт. Специалистите детайлно разучават успеха, неговите компоненти и процес на постигане, за да стане той „видим”, осъзнат, в резултат на това, повторяем.

Трансферът на постиженията от една област в друга е комплексно умение, което изисква наличието на предишните две стъпки. Когато детето и близките му „видят” и „повторят” успеха в дадената област на развитие, логична следваща стъпка е прилагането на тези умения в друга, близка област на развитие. Например, ако детето започне да общува със свой връстник, след известно време то ще може да увеличи броя на връстниците, с които се сприятелява, както и да избере възрастен, с който ще може да общува спокойно. По-късно то ще може да разшири уменията си за общуване, като развие и писмената си комуникация. В тази стъпка е важно лекото разширяване на кръговете на приложение на уменията, така че детето да постига успехи и в новата област.

Работата с постиженията може да бъде осъществяване посредством възлагането на „домашна работа” – основен метод в краткосрочната социална работа. В края на всяка

консултативна сесия, консултантът и детето договарят задача, която детето трябва да изпълни до следващата среща. Задачата трябва да се хареса на детето и да отговаря на неговия тип („купувач”, „оплаквач”, наблюдател”). Задача със същата цел и с подходящ формат може да се даде и на родителите.

IV. МЕТОДИ НА КРАТКОСРОЧНА СОЦИАЛНА РАБОТА С ПОДКРЕПЯЩАТА МРЕЖА

1. Цел

Целта на мрежата е да окаже ранна структурирана помощ на семейството за намаляване на рисковете за детето, като проучи и обедини защитните фактори и хора около детето и семейството. Работата с мрежата може да има различен формат – пряка работа с мрежата (при ограничен ресурс на семейството за справяне с рисковете за детето и при съгласие на семейството) и непряка работа с мрежата (при достатъчен ресурс на семейството и/или липса на съгласие от страна на семейството да се привличат хора от неговата среда). Във втория случай екипът проучва нагласите на семейството по посока дали семейството предпочита да работи самостоятелно, с помощта на екипа, или предпочита да работи с отделни хора от мрежата, но без участието на екипа. Екипът приема решението на семейството и го подкрепя в избраната форма на работа. Непряката работа с мрежата може да включва рефлексия върху възможната подкрепа, която семейството може да получи от хора от мрежата при необходимост.

По-долу е разгърнат процеса на пряка работа с подкрепящата мрежа.

2. Екип

Водещият случай организира цялостния процес на социална работа с мрежата, като събира допълваща информация от другите консултанти за защитните фактори и хора около детето и семейството. Разяснява целта на работата с мрежата на семейството и договаря с родителите целите, участниците и организацията. Другите консултанти участват с експертните си знания в работата на мрежата и подкрепят водещия случай в организацията на конкретните срещи.

Водещият случай се свързва с членовете на мрежата, за да осигури тяхното участие в дейностите в подкрепа на детето и семейството. Води процеса на всяка среща на мрежата, като следва договорените със семейството параметри. Внимателно проследява спазването на

принципите на краткосрочната социална работа – позитивен език, ориентация към решение, ясни и постижими задачи на мрежата, съобразени с целите на развитие и справяне на детето.

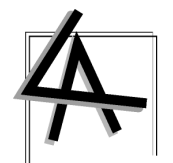
Един от консултантите води протокол на срещата, във формат, лесен за попълване и за по-нататъшно планиране. Работата на останалите консултанти се организира съобразно спецификата на срещата.

След края на срещата, консултантският екип анализира процеса и резултатите от срещата и по-детайлно разпределя задачите на екипа в подкрепа на семейството. Оформя протокола в удобен за ползване документ и го разпраща на участниците в срещата за изпълнение и проследяване на планираните дейности.

3. Процес

Процесът на краткосрочна социална работа с мрежата включва следния пакет от дейности:

- **Идентифициране на защитните фактори и значимите хора**, които могат да подкрепят детето и семейството. Дейността е част от оценката на потребностите и ресурсите на детето и семейството, както и от разработването на индивидуалния план за социална работа.
- **Среща на социалния работник с потенциалните участници в мрежата** и разясняване на целите, принципите и формата на съвместната работа в подкрепа на детето и семейството. Проучва специфичната роля, мотивацията и възможностите за участие на всяко конкретно лице. Взима съгласието му за участие в подкрепящата мрежа. Включва името на участника и готовността за участие и подкрепа на детето в документацията за работата с мрежата.
- **Предварителна организация** за изясняване на целта, участниците и формата на срещата на подкрепящата мрежа. Процесът включва:
 - разпределяне на ролите на екипа по подготовката и провеждането на срещата;
 - разговор с родителите и с детето за уточняване на целта на срещата и нейната връзка с индивидуалния план;
 - уточняване на участниците в срещата, включително участва ли детето в срещата;
 - планиране на мястото и продължителността на срещата;
 - техническа организация на срещата.

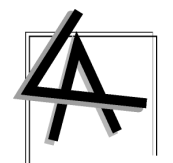
Добре е детето да участва в срещите на мрежата, за да получи подкрепата на участниците в нея. Когато това не е възможно или не е подходящо, добре е участниците в мрежата да знаят как се чувства детето, какво е неговото мнение за въпросите, които се обсъждат и има ли към тях някаква информация, послание. Водещият случай разговаря с родителите и детето по повод на участието на детето или по повод на посланието му към мрежата.

Срещата може да се проведе в Центъра за работа с деца или, при необходимост и желание от страна на семейството – в неговия дом.

- **Комуникация с мрежата** за договорената цел на срещата и актуалните потребности на детето. Водещият случай се свързва по договорения начин с хората от мрежата, като ги запознава с целта и формата на срещата, участниците, постигнатите резултати и ресурси на семейството към момента и друга важна информация;
- **Провеждане на срещата.** Процесът включва следните дейности:
 - екипът организира мястото на срещата и посреща участниците;
 - водещият случай води срещата, като я открива с представяне на целта на срещата, потенциалните рискове за детето, последиците ако те не бъдат управлявани, както и постигнатите до момента резултати от детето и семейството (информацията е предварително коментирана със семейството и е оформена като кратък доклад до 1 страница);
 - водещият дава думата на семейството;
 - семейството допълва описанието на водещия; дава съгласие да предприеме конкретни действия; договаря с другите участници как да координират действията си в интерес на детето.
 - водещият дава думата на другите участници, структурира разговора и обобщава конкретните решения, отговорни лица и срокове;
 - член на екипа води структуриран протокол на срещата (*Приложение 7*).

Срещата продължава около 2 часа. Добре е да има почивка, обявена предварително или в подходящ момент от провеждането на срещата.

- **Документиране на срещата.** Срещата се протоколира, като в края на протокола се извеждат основните решения, отговорни лица и срокове. Протоколът става част от документацията на работата с детето и служи за проследяване на последващите стъпки и постигнатите резултати.

- **Координиране и проследяване на дейностите.** Водещият случай проследява изпълнението на дейностите, като за това води разговори с детето и семейството (в рамките на консултативната си работа или в специален разговор). Водещият случай поддържа контакт с участниците в срещата от мрежата и проследява развитието на дейностите през тяхната гледна точка. Заедно с екипа, водещият случай анализира процеса съобразно индивидуалния план на детето и, при необходимост, предприема стъпки в подкрепа на детето и семейството.
- **Обратна връзка за резултатите.** Обратната връзка може да се събира в процеса на работа на мрежата или непосредствено преди следващата среща на мрежата. Екипът разпраща протокола на участниците в мрежата, за да го ползват за обратна връзка по осъществените от всеки дейности. Участниците предоставят на екипа попълнения протокол преди следващата среща на мрежата, за да бъдат обобщени резултатите.

Семейството участва активно в работата с мрежата, така че да бъде автор на подкрепата за детето. За успеха на работа на мрежата от първостепенно значение е осигуряване на активното сътрудничество на семейството, като тук не става въпрос за еднократна среща, а за процес на сътрудничество между семейството значимите близки и специалистите.

ПРИЛОЖЕНИЯ

